श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीकवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य कृतिषु

॥ हंससन्देशः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

विषयसूची

1 प्रथमाश्वासः ... 2

2 द्वितीयाश्वासः ... 13

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ प्रथमाश्वासः ॥

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

वंशे जातस्सवितुरनघे मानयन्मानुषत्वं
देवश्श्रीमान् जनक तनयान्वेषणे जागरूकः।
प्रत्यायाते पवनतनये निश्चितार्थस्स कामी
कल्पाकारां कथमपि निशामाविभातं विषेहे॥ **1** ॥ 1

काल्ये सेनां कपिकुलपतेस्तूर्णमुद्योजयिष्यन्
दूरीभावाज्जनकदुहितुर्दूयमानान्तरात्मा।
क्रीडाखेलं कमलसरसि क्वापि कालोपयातं
राकाचन्द्रद्युतिसहचरं राजहंसं ददर्श॥ **2** ॥ 2

तस्मिन्सीतागतिमनुगते तद्दुकूलाङ्कमूर्तौ
तन्मञ्जीरप्रतिमनिनदे न्यस्तनिस्पन्ददृष्टिः।
वीरश्चेतोविलयमगमत्तन्मयात्मा मुहूर्तं
शङ्के तीव्रं भवति समये शासनं मीनकेतोः॥ **3** ॥ 3

लब्धाश्वासः कथमपि तदा लक्ष्मणस्याग्रजन्मा
सन्देशेन प्रणयमहता मैथिलीं जीवयिष्यन्।
चक्रे तस्मै सरसिजदळैस्सोपचारां सपर्यां
कान्ताश्लेषादधिकसुभगः कामिनां दूतलाभः॥ **4** ॥ 4

कृत्वा तस्मिन्बहुमतिमसौ भूयसीमाञ्जनेयात्
गाढोन्मादः प्रणयपदवीं प्राप वार्ताऽनभिज्ञे।

विश्लेषेण क्षुभितमनसां मेघशैलद्रुमादौ
याच्ञादैन्यं भवति किमुत क्वापि संवेदनार्हे ॥ **5** ॥ 5

वेदोदन्वद्विभजनविदो वंशजं विश्वमूर्तेः
आहुस्सिद्धाः कमलवसतेरौपवाह्यं भवन्तम्।
लब्धं येन प्रगुणगतिना तत्प्रियायास्सकाशात्
तत्सावर्ण्यं श्रवणरसनास्वादयोग्या सुधा च ॥ **6** ॥ 6

मध्ये केचिद्वयमिह सखे केवलं मानुषाणां
व्यक्तोत्कर्षो महति भुवने व्योमगानां पतिस्त्वम्।
स्थाने दूत्यं तदपि भवतस्संश्रितत्राणहेतोः
विश्वस्रष्टा विधिरपि यतस्सारथित्वेन तस्थौ ॥ **7** ॥ 7

इच्छामात्राज्जगदपरथा संविधातुं क्षमाणां
इक्ष्वाकूणां प्रकृतिमहतामीदृशीं प्रेक्ष्य वेळाम्।
लक्ष्यालक्ष्ये जलधिपयसा लब्धसंस्थां त्रिकूटे
लङ्कां गन्तुं तवसमुचितं राक्षसीं राजधानीम् ॥ **8** ॥ 8

स्थानैर्दिव्यैरुपचितगुणां चन्दनारण्यरम्यां
मुक्तासूतिं मलयमरुतां मातरं दक्षिणाशाम्।
अस्मत्प्रीत्यै जनकतनया जीवितार्थं च गच्छन्
एकं रक्षः पदमिति सखे दोषलेशं सहेथाः ॥ **9** ॥ 9

वाचालानामिव जडधियां सत्कवौ दूरयाते
कैलासाय त्वयि गतवति क्षीबतामाश्रितानाम्।
संमोदस्ते पथि परिणमेच्चन्द्रकैरुज्झितानां
मेघापाये विपिनशिखिनां वीक्ष्य वाचंयमत्वम् ॥ **10** ॥ 10

आरक्तानां नवमधुशनैरापिबन्पद्मिनीनां
कालोन्निद्रे कुवलयवने घूर्णमानस्सलीलम्।

स्विन्नो दानैर्विपिनकरिणां सौम्य सेविष्यते त्वां
आमोदानामहमहमिकामादिशन्गन्धवाहः ॥ **11** ॥ 11

पर्याप्तं ते पवनचलितैरङ्गरागं परागैः
स्थाने कुर्युस्समसमुदयाद्बन्धवो बन्धुजीवाः।
येनान्वेष्यस्यचलतनया पादलाक्षानुषक्तं
चूडाचन्द्रं पुरविजयिनस्स्वर्णदीफेनपूर्णम् ॥ **12** ॥ 12

सूक्ष्माकारैर्दिनकरकरैः कल्पितान्तश्शलाकाः
शारोपान्ताश्शतमखधनुश्शेषचित्रांशुकेन।
ऊढाः पश्चादुचितगतिना वायुना राजहंसः
छत्रायेरन्नभसि भवतश्शारदा वारिवाहाः ॥ **13** ॥ 13

द्रक्ष्यस्येवं प्रियसख सुखं लङ्घिताध्वा सखीं ते
सीतां क्षेत्रे जनकनृपतेरुत्थितां सीरकृष्टे।
गोपायन्ती तनुमपि निजां या कथञ्चिन्मदर्थे
भूमौ लोके वहति महतीमेकपत्नी समाख्याम् ॥ **14** ॥ 14

प्रक्षीणां त्वद्विरहसमये जातहर्षामिदानीं
प्रत्यायास्यन्ननुनय शनैः पद्मिनीं स्वादुवाचा।
सा ते तन्त्रीस्वनसुभगया स्यादितीहाभ्यनुज्ञां
मन्ये कुर्यान्मधुकरगिरा मैथिलीसौहृदेन ॥ **15** ॥ 15

सार्धं कान्तैश्शबरसुदृशामद्रिकुञ्जेषु रागात्
आसीनानां क्षणमसमये दृश्यचन्द्रोदयश्रीः।
उड्डीयेथास्सरसिजवनाद्दक्षिणाशानुसारी
पश्यन्दूरात्प्रबलगरुतां पक्षिणां दत्तवर्त्मा ॥ **16** ॥ 16

अङ्गीकुर्वन्नमृतरुचिरामुत्पतिष्णोस्सलीलं
छायामन्तस्तव मणिमयो माल्यवानेष शैलः।

शोभां वक्ष्यत्यधिकललितां शोभमानामतीन्दोः
देवस्यादेरुपजनयतो मानसादिन्दुबिम्बम् ॥ **17** ॥ 17

मार्गौ सम्यङ्मम हनुमता वर्णितौ द्वौ तयोस्ते
सह्यासन्नोऽप्यनतिसुभगः पश्चिमो नित्यवर्षः।
प्राचीने तु प्रतिजनपदं संहतावद्भुतानां
मग्ना दृष्टिः कथमपि सखे मत्कृते ते निवार्या ॥ **18** ॥ 18

श्रुत्वा शब्दं श्रवणमधुरं तावकं पामरीणां
प्रत्यासन्नात्सपदि भवनात्सादरं निर्गतानाम्।
अभ्रूभङ्गेऽप्यधिकसुभगैर्निश्चिताङ्गैः कटाक्षैः
देशानेतान्वनगिरिनदी संविभक्तान् व्यतीयाः ॥ **19** ॥ 19

इक्षुच्छाये किसलयमयं तल्पमातस्थुषीणां
सल्लापैस्तैर्मुदितमनसां शालिसंरक्षिकाणाम्।
कर्णाटान्ध्रव्यतिकरवशात्कर्बुरे गीतिभेदे
मुह्यन्तीनां मदनकलुषं मौग्ध्यमास्वादयेथाः ॥ **20** ॥ 20

विष्णोर्वासादवनिवहनाद्बद्धरत्नैश्शिरोभिः
शेषस्साक्षादयमिति जनैस्सम्यगुन्नीयमानः।
अभ्रैर्युक्तोऽलघुभिरचिरोन्मुक्त निर्मोक कल्पैः
अग्रेभावी तदनु नयने रञ्जयन्नञ्जनाद्रिः ॥ **21** ॥ 21

तत्रारूढैर्महति मनुजैस्स्वर्गिभिश्चावतीर्णैः
सत्त्वोन्मेषाद्व्यपगतमिथस्तारतम्यादिभेदैः।
साधारण्यात्फलपरिणतेस्सङ्घशो बध्यमानां
शक्त्या कामं मधुविजयिनस्त्वं च कुर्यास्सपर्याम् ॥ **22** ॥ 22

स्तोकोन्मग्नस्फुरितपुलिनां त्वन्निवासेच्छयेव
द्रक्ष्यस्यारात्कनकमुखरीं दक्षिणामञ्जनाद्रेः।

आसन्नानां वनविटपिनां वीचिहस्तैः प्रसूना -
न्यर्चाहेतोरुपहरति या नूनमर्धेन्दु मौळेः ॥ **23** ॥ 23

निर्विश्यैनां निभृतमनभिव्यक्तमञ्जुप्रणादो
मन्दाधूतः पुळिनपवनैर्वञ्जुळामोदगर्भैः।
अव्यासङ्गस्सपदि पदवीं संश्रयान्यैरलङ्घ्यो
बन्दीकुर्युस्तटवसतयो मा भवन्तं किराताः ॥ **24** ॥ 24

तुण्डीराख्यं तदनु महितं मण्डलं वीक्षमाणः
क्षेत्रं यायाः क्षपितदुरितं तत्र सत्यव्रताख्यम्।
पत्यौ रोषात्सलिलवपुषो यत्र वाग्देवतायाः
सेतुर्जज्ञे सकलजगतामेकसेतुस्स देवः ॥ **25** ॥ 25

नानारत्नैरुपचितगुणां नित्यसङ्गीतनादां
भूमेर्द्रक्ष्यस्युचितविभवं भूषणं तत्र काञ्चीम्।
यस्यां नित्यं निहितनयनो हस्तिशैलाधिवासी
द्वन्द्वातीतस्स खलु पुरुषो दृश्यते सत्यकामः ॥ **26** ॥ 26

तामासीदन्प्रणम नगरीं भक्तिनम्रेण मूर्ध्ना
जातामादौ कृतयुगमुखे धातुरिच्छावशेन।
यद्वीथीनां करिगिरिपतेर्वाहवेगावधूतान्
धन्यान् रेणूंस्त्रिदशपतयो धारयन्त्युत्तमाङ्गैः ॥ **27** ॥ 27

मन्दाधूतात्तदनु महितो निस्सृतश्चूतषण्डात्
पार्श्वे तस्याः पशुपतिशिरश्चन्द्रनीहारवाही।
दूरात्प्राप्तं प्रियसखमिव त्वामुपैष्यत्यवश्यं
कम्पापाथःकमलवनिका कामुको गन्धवाहः ॥ **28** ॥ 28

वर्णस्तोमैरिव परिणता सप्तभेदैर्महौघैः
मान्या मध्येनगरमभितस्सेविता देवताभिः।

स्वच्छस्वादुप्रसरसुभगा स्वामिनी वः कवीनां
वेगासञ्ज्ञां वहति महतीं वल्लभा पद्मयोनेः ॥ **29** ॥ 29

तीर्थे पुंसां शमितकलुषे तत्र सारस्वताख्ये
स्नात्वा सार्धं मुनिभिरनघैस्सम्यगुल्लासिताङ्गः।
विश्वं चित्ते विगतरजसि व्यञ्जयन्तीमशेषं
वक्ष्यस्यन्तर्बहिरपि परां शुद्धिमक्षेपणीयाम् ॥ **30** ॥ 30

तस्यास्तीरे सरसिजभुवस्सौम्य वैतानवेदिः
दिव्यं कुर्वन् द्रमिडविषयं दृश्यते हस्तिशैलः।
यस्योपान्ते कृतवसतयो यापयित्वा शरीरं
वर्तिष्यन्ते वितमसि पदे वासुदेवस्य धन्याः ॥ **31** ॥ 31

सञ्चिन्वाना तरुणतुळसी दामभिस्स्वामभिख्यां
तस्यां वेद्यामनुविदधती श्यामळं हव्यवाहम्।
भोगैश्वर्यप्रियसहचरैः कापि लक्ष्मीकटाक्षैः
भूयश्श्यामा भुवनजननी देवता सन्निधत्ते ॥ **32** ॥ 32

लक्ष्मीविद्युल्ललितवपुषं तत्र कारुण्यपूर्णं
मा भैषीस्त्वं मरकतशिलामेचकं वीक्ष्य मेघम्।
शुद्धैर्नित्यं परिचितपदस्त्वादृशैर्देवहंसैः
हंसीभूतस्स खलु भवतामन्ववायाग्रजन्मा ॥ **33** ॥ 33

सारास्वादी सवनहविषां स्वामिनस्ते स देवः
शुद्धं चक्षुश्श्रुतिपरिषदां चक्षुषां भागधेयम्।
अङ्गीकुर्याद्दिनतममृतासारसंवादिभिस्त्वां
आविर्मोदैरभिमतवरस्थूललक्षैः कटाक्षैः ॥ **34** ॥ 34

मध्वासक्तं सरसिजमिव स्विन्नमालम्बमानो
देव्या हस्तं तदितरकरन्यस्तलीलारविन्दः।

देवश्श्रीमान् स यदि विहरेत्स्वैरमारामभूमौ
व्यक्तो वालव्यजनवपुषा वीजयेस्तं त्वमेव ॥ **35** ॥ 35

जातप्रीतिर्जनपदमथो मध्यमं लङ्घयित्वा
दूराल्लक्ष्यक्रमुक निवहश्यामळान्याहि चोळान्।
प्रत्युद्गच्छन्मकरवलन स्तम्भितैस्सह्यजायाः
स्रोतोभेदैर्विविध गतिभिस्संविभक्तावकाशान् ॥ **36** ॥ 36

सन्ध्यारागं सुरभिरजनी संभवैरङ्गरागैः
केशैर्ज्योत्स्नाकलहि तिमिरं पाळिकापीडगर्भैः।
आबिभ्राणास्सरसिजदृशो हंसदोलाधिरोहात्
आधास्यन्ते मदकलगिरस्तेषु नेत्रोत्सवं ते ॥ **37** ॥ 37

पृथ्वीलीलातिलकसुभगं पश्चिमं भागमेषां
नाम्ना वर्षं जलचर ! नदीमातृकं गाहमानः।
द्रक्ष्यस्यारात्परिमिततया मग्नकैलासदृश्यं
श्वेतं शैलं फणिपतिमिव क्ष्मातलादुज्जिहानम् ॥ **38** ॥ 38

स्फारालोकप्रशमिततमस्सञ्चयं तत्र पुंसां
प्रत्यग्रूपं प्रगुणविभवं प्रार्थनीयं बुधानाम्।
नेदीयांसं कुशलनिवहं नन्तुराधास्यते ते
दिव्यं तेजो जलधितनया स्नेहनित्यानुषक्तम् ॥ **39** ॥ 39

स्निग्धच्छायं तदनु विततं तस्य धामेव नीलं
नीलीरक्षानियतललितं काननं संविचीयाः।
दृष्टे तस्मिन्ननिमिषवधू नित्यनिर्वेश योग्ये
स्वर्गोद्यानश्रियमपि लघुं मंस्यते मानसं ते ॥ **40** ॥ 40

कुर्वन्नानाकुसुमरजसा यत्र चित्रं वितानं
पूगारण्ये मृदुविचलयन्पाळिकाचामराणि।

पादन्यासक्षममवकिरन् क्ष्मातलं पुष्पजालैः
प्रायो वायुः परिजनविधिं पञ्चबाणस्य धत्ते ॥ **41** ॥ 41

स्रोतोवेगादथ जनपदं सौम्य सीमन्तयन्ती
प्रत्यादेशो विबुधसरितस्स्यन्दते सह्यकन्या।
कालेकाले परिणतिवशात्पर्वभेदावकीर्णैः
पुण्ड्रेक्षूणां पुळिनविशदैर्गद्गदा मौक्तिकौघैः ॥ **42** ॥ 42

सह्योत्सङ्गात्सपदि मरुता सागरं नीयमानां
भद्रालापैर्विहितकुशलां त्वादृशानां द्विजानाम्।
यामस्कन्नास्सरसकुहळी पत्रपातैर्निशान्ते
मन्दस्मेरां मधुपरिमळैर्वासयन्तीव पूगाः ॥ **43** ॥ 43

तस्मिन् द्रक्ष्यस्यमरमहिळामौळि गन्धैरवन्ध्यां
आतन्वानां व्यपगतरसं मानसे मानसं वः।
तीर्थैरन्यैरपि परिगतां शुद्धिहेतोस्समन्तात्
चन्द्रोल्लास प्रथितयशसस्संपदं पुष्करिण्याः ॥ **44** ॥ 44

तीरे तस्या विरचितपदं साधुभिस्सेव्यमानं
श्रद्धायोगाद्विनमिततनुश्शेषपीठं भजेथाः।
यस्मिन्नस्मत्कुलधनतया सौम्य साकेतभाजः
स्थानं भाव्यं मुनिभिरुदितं श्रीमतो रङ्गधाम्नः ॥ **45** ॥ 45

सत्त्वे दिव्ये स्वयमुदयतस्तस्य धाम्नः प्रसङ्गात्
मञ्जूषायां मरकतमिव भ्राजमानं तदन्तः।
चेतो धावत्युपहितभुजं शेषभोगे शयानं
दीर्घापाङ्गं जलधितनयाजीवितं देवमाद्यम् ॥ **46** ॥ 46

चोराक्रान्तं तदनु विपिनं चोळपाण्ड्यान्तरस्थं
झिल्लीनादश्रवणपरुषं शीघ्रमेव व्यतीयाः।

तीर्णे तस्मिन्प्रकटय सखे शीतलांस्ते निनादान्
शब्दायन्ते न खलु कवयस्सन्निधौ दुर्जनानाम्॥ **47**॥ 47

स्रस्तापीडं प्रचलदलकं व्यक्तताटङ्करत्नं
मुक्ताचूर्णस्फुरिततिलकं वक्त्रमुत्तानयन्त्यः।
देशे तस्मिन् कुवलयदृशो जातकौतूहलास्त्वां
मालादीर्घैर्मधुरविरुतं मानयिष्यन्त्यपाङ्गैः॥ **48**॥ 48

नित्यावासं वृषभमचलं सुन्दराख्यस्य विष्णोः
प्रत्यासीदन्सपदि विनमद्भागधेयं नतस्स्याः।
यस्योत्सङ्गे बलिविजयिनस्तस्य मञ्जीरवान्तं
पाथो दिव्यं पशुपतिजटास्पर्शशून्यं विभाति॥ **49**॥ 49

ईशादस्त्राण्यधिगतवतां क्षत्रियाणां प्रभावात्
काराऽऽवासस्मरणचकितैस्सिक्तसस्यां पयोदैः।
पश्यन्यायाः परमलकया स्पर्धमानैरजस्रं
पुण्यावासैः पुरजनपदैर्मण्डितान्पाण्ड्यदेशान्॥ **50**॥ 50

मुक्ताजालैर्जनितपुळिनां शुक्तिसन्तानमुक्तैः
तारापूर्णां दिवमिव ततस्ताम्रपर्णीं भजेथाः।
प्रत्यासत्त्या नियतविशदं पीतसिन्धोर्महर्षेः
पानीयं ते परिणमयिता तत्र मुक्तामयत्वम्॥ **51**॥ 51

तस्यास्स्वैरं सरसिजमुखास्वादसंप्रीतचेताः
शीतीभूतस्तरळलहरीबाहुसंश्लेषणेन।
अध्यासीनः पुलिनमनिलैर्वीजितश्चन्दनाद्रेः
श्रान्तिं शान्तिं गमयतु भवान् सागरं लङ्घयिष्यन्॥ **52**॥ 52

सव्यं तस्याः कियदिव गतश्श्यामताळीतमालां
त्वत्प्रायाणां तरुणवयसां चेतसो नन्दयित्रीम्।

वेलामब्धेर्विविधलहरीदत्तमुक्ताभिरामां
द्रक्ष्यस्याराद्द्विगुणपुलिनां केतकीनां परागैः ॥ **53** ॥ 53

स्थित्वा तत्र क्षणमुभयतश्शैलशृङ्गावतीर्णैः
स्रोतोभेदैरधिगतगुणं चारुविष्फारघोषैः।
लक्षीकुर्वन् दशमुखपुरीं सौम्य पत्रप्रकृष्टो
वेलाचापं शर इव सखे वेगतस्त्वं व्यतीयाः ॥ **54** ॥ 54

दावासक्तं वनमिव नभस्सन्ध्ययेवानुविद्धं
सिन्दूराङ्कं द्विपमिव हरिं स्वाम्बरेणेव जुष्टम्।
विद्युद्भिन्नं घनमिव सखे विद्रुमारण्ययोगात्
देहेनैकं मिथुनमिव च द्रक्ष्यसि त्वं पयोधिम् ॥ **55** ॥ 55

अस्मत्पूर्वैस्सुरपतिहृतं द्रष्टुकामैस्तुरङ्गं
भित्वा क्षोणीमगणितबलैस्सागरो वर्धितात्मा।
सत्कारार्थं तव यदि गिरीनादिशेद्गुप्तपक्षान्
अश्रान्तोऽपि प्रणयमुचितं नैव बन्धोर्विहन्याः ॥ **56** ॥ 56

तत्रासीनः क्वचन सरसि स्मेरहेमारविन्दे
लब्धास्वादो मधुभिरमितैस्संविनीताध्वखेदः।
द्रक्ष्यस्यग्रे लघुतरगतिश्शेषमुल्लङ्घ्य सिन्धोः
तोयाघातान्मसृणितशिलारम्यवेलं सुवेलम् ॥ **57** ॥ 57

यस्यासन्ने पयसि जलधेस्त्वत्प्रतिच्छन्दचन्द्राः
पक्षच्छेदक्षरितरुधिरस्तोमसन्दर्शनीयाः।
वीचिप्राप्तैर्विषमितरुचो मौक्तिकैस्तारकाभैः
सन्ध्यामन्यां नियतमवनौ दर्शयन्ति प्रवाळाः ॥ **58** ॥ 58

यत्रारण्यं वरुणवसतेर्वीचिवेगापनीतैः
मुक्तारत्नस्तबकशबलैर्विद्रुमैरुत्प्रवाळम्।

रक्षोभीतैस्स्वयमनिमिषैराहृतस्थापितानां
मन्दाराणां मधुपरिमळैर्वासितं मौळिदघ्नैः ॥ **59** ॥ 59

तस्मिन्दृश्या तदनु भवतश्चारुसौधावदाता
लङ्का सिन्धोर्महति पुलिने राजहंसीव लीना।
त्वामायान्तं पवनतरळैर्या पताकापदेशैः
पक्षैरभ्युज्जिगमिषुरिव स्थास्यति श्राव्यनादा ॥ **60** ॥ 60

॥ हंससन्देशे प्रथमाश्वासः समाप्तः ॥

कवितार्किकसिंहाय कल्याणगुणशालिने।
श्रीमते वेङ्कटेशाय वेदान्तगुरवे नमः ॥

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ द्वितीयाश्वासः ॥

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि ॥

लीलाखेलं ललितगमनाश्चारुनादं सशिञ्जाः
भल्लाक्षं त्वां स्मरशरदृशो गौरमापाण्डुराङ्ग्यः।
मुग्धालापं मधुरवचसो मानसार्हं मनोज्ञाः
यत्रानीतास्सुर युवतयो रञ्जयेयुस्समक्षम् ॥ 1 ॥ 61

उग्रैश्शापैरुपहतिभिया रक्षसा दूर मुक्ताः
दग्धुं योग्या हुतवहमपि त्वत्प्रियावर्णशुद्धाः।
उत्पश्यन्तो जनकतनयातेजसैव स्वरक्षां
रोधं यस्यामनुविदधते लोकपालावरोधाः ॥ 2 ॥ 62

अध्यासीना बहुमणिमयं तुङ्गशृङ्गं त्रिकूटं
दिक्पालेषु प्रथितयशसा रक्षसा रक्ष्यमाणा।
अग्रे मेरोरमरनगरीं या परिष्कारभूम्ना
त्वाहूयेव ध्वजपटमयानग्रहस्तान् धुनोति ॥ 3 ॥ 63

काले यस्यां व्यपगतघने त्वद्विहारोचितेऽस्मिन्
चन्द्रालोकैर्विलुलितधियां शर्वरीगर्वहासैः।
स्वर्गस्त्रीणां विरहजनितं बाष्पमुद्वेलयन्त्यो
निष्यन्दन्ते सलिलकणिकाश्चन्द्रकान्त स्थलीनाम् ॥ 4 ॥ 64

भासा तादृक्परिणतिजुषा मैथिलीशोकवह्नेः
भस्मीभूतां पवनतनयस्नेहिना पावकेन।

अन्तस्त्रासादवहितधियस्संविधास्यन्त्यवश्यं
प्रत्यादिष्टप्रथमरचनं विश्वकर्मादयस्ताम्॥ **5**॥ 65

मध्ये तस्या निशिचरपतेस्सद्म रुद्धान्तरिक्षं
युग्मं नेयैर्दिवि सुमनसां सेव्यमानं विमानैः।
कारागारं विबुधसुदृशां वीक्षमाणो विचित्रं
शोकप्रीतिव्यतिकरवतीं वक्ष्यसे चित्तवृत्तिम्॥ **6**॥ 66

ईषत्कोपाच्चकित पवनामिन्दुसन्दिग्धसूर्यां
नित्योदारामृतुभिरखिलैर्निष्कुटे वृक्षवाटीम्।
सीताशोकज्वलनसहजैस्तत्र दीप्तामशोकैः
आपद्येथाः प्रथमलुलितामाञ्जनेय प्रचारैः॥ **7**॥ 67

तस्यामन्यैर्वियति विहगैस्सार्धमानन्दनिघ्नैः
स्थानेस्थाने निहितनयनो वर्तयन्मण्डलानि।
द्रक्ष्यस्येकां जनकदुहितुस्सौम्यदुर्जातबन्धुं
न्यस्ताकल्पां क्वचन विटपे शिंशुपां सान्द्रशाखाम्॥ **8**॥ 68

मूले तस्याः किमपि सवनक्षेत्रसंस्कारजातं
यत्र क्वापि स्थितमपि सखे त्रासहीनं महिम्ना।
काले तस्मिन्कथमपि मया वीर्यशुल्केन लब्धं
दृश्यं तत्ते दिनकरकुलद्योतकं दिव्यरत्नम्॥ **9**॥ 69

सा मे दृष्टिश्शफरनयना सन्नतभ्रूस्सुकेशी
तन्वी तुङ्गस्तनभरनता तप्तजाम्बूनदाभा।
बाला युष्मत्प्रतिमगमना वेदिमध्या वराङ्गी
शृङ्गाराख्यं निधिमधिगता श्रेयसी देवतेव॥ **10**॥ 70

सा ते यावन्नयनपदवीं याति मोहालसा वा
सन्देशं वा मदुपगतये श्रावयन्ती शकुन्तान्।

अत्यासन्नप्रियवचनतां सूचयद्भिर्निमित्तैः
एतामश्रुस्थगितनयनं वीक्षमाणा दिशं वा॥ **11** ॥ 71

आकल्पान्वा सविधनिहितानालपन्ती विमोहात्
अङ्गस्पर्शो रघुकुलपतेः स्मर्यते वा न वेति।
ध्यायन्ती वा चिरविरहितानेकशय्याविहारान्
तस्या नूनं नियतिजनिता तादृशी कालयात्रा॥ **12** ॥ 72

शुद्धामिन्दोश्श्वपचभवने कौमुदीं विष्फुरन्तीं
आनीतां वा विषतरुवने पारिजातस्य शाखाम्।
सूक्तिं रम्यां खलपरिसरे सत्कवेः कीर्त्यमानां
मन्ये दीनां निशिचरगृहे मैथिलस्यात्मजाताम्॥ **13** ॥ 73

वर्षाकीर्णामिव कमलिनीं व्याहतार्थामिवोक्तिं
पङ्काश्लिष्टामिव बिसलतां पत्यपेतामिवेभीम्।
मेघच्छन्नामिव शशिकलां विघ्नरुद्धामिवाशां
व्याघ्रोपेतामिव मृगवधूं भूतले ज्यामिवास्ताम्॥ **14** ॥ 74

स्मृत्वा पूर्वं स्मरशरभये मत्परिष्वङ्गरक्षां
आश्लिष्यन्तीमलसवलितैरङ्गकैर्मातरं स्वाम्।
आकल्पेऽपि श्रममधिगतैरङ्गरागेऽपि खिन्नैः
अक्षाम्यद्भिः स्मृतिमपि मुहुस्सौकुमार्यातिरेकात्॥ **15** ॥ 75

भूयोभूयः करसरसिजे न्यस्य रोमाञ्चिताङ्गीं
मौळौ चूडामणिविरहिते निर्विशन्तीं निधाय।
अन्तस्तापादधिगतरुजोरादरादर्पयन्तीं
पर्यायेण स्तनकलशयोरङ्गुळीयं मदीयम्॥ **16** ॥ 76

अम्बातुल्या सुचरितफलं दिव्यमालेपनं प्राक्
अङ्गेष्वस्याः स्थिरमनुगुणं यद्वितेनेऽनसूया।

धाराकारैः स्तनकलशयोरापतद्भिस्समन्तात्
सन्तापोष्णैस्तदपि बहुळैरश्रुभिः क्षाळयन्तीम्॥ **17**॥ 77

अग्राह्यत्वाद्विषमयमितं केशहस्तं मया प्राक्
आबिभ्राणां तनुपरिमळश्रद्धयेवावकीर्णम्।
अर्चा हेतोर्भुवि रतिपतेरप्सरोभिर्विमुक्तां
अन्वग्यातामिव सुरतरोर्मञ्जरीं चञ्चरीकैः॥ **18**॥ 78

आनीतं यत्त्वरितमचलादुत्तरीयं प्लवङ्गैः
अस्याकारैस्सदृशमभितस्त्वत्प्रियारूपचिह्नम्।
बालादित्यद्युतिसहचरं चारु वासो वसानां
सन्ध्यारागव्यतिकरवतीं चन्द्रलेखामिवान्याम्॥ **19**॥ 79

वक्तुं मार्गं किल वसुमतीं जग्मुषस्तत्पदाब्जात्
मञ्जीरस्य त्वदुपमरुतेर्दक्षिणस्यास्य तुल्यम्।
अङ्कारूढे चरणकमले मत्करेणोपधेयं
वामं शाखाशिखरनिहितं वीक्ष्य गाढं विषण्णाम्॥ **20**॥ 80

अङ्गैर्म्लायत्किसलयसमैरुज्झिताकल्पपुष्पैः
गाढाश्लिष्टां वपुषि विमले बिम्बिताभिर्लताभिः।
सन्तापोष्णश्वसनपरुषच्छायया किञ्च दूनां
बन्दीभूतां निशिचरगृहे नन्दनस्येव लक्ष्मीम्॥ **21**॥ 81

चेतोवृत्तिं शमयति बहिस्सार्वभौमे निरोधे
मय्येकस्मिन्प्रणिहितधियं मान्मथेनागमेन।
अभ्यस्यन्तीमनितरजुषो भावनायाः प्रकर्षात्
स्वान्तेनान्तर्विलयमृदुना निर्विकल्पं समाधिम्॥ **22**॥ 82

शून्या दृष्टिश्श्वसितमधिकं मीलितं वक्त्रपद्मं
धाराकारं नयनसलिलं सानुबन्धो विलापः।

इत्थं दैन्यं किमपि विधिना दुर्निवारेण नीता
सा मे सक्ता तनुतरतनुस्तप्यते नूनमन्तः ॥ **23** ॥ 83

दृष्ट्वा तस्यास्त्वमपि करुणां तादृशीं तामवस्थां
शक्ष्यस्यन्तस्स्वयमुपनतं शोकवेगं न सोढुम्।
क्रव्यादानां दशवदनवत् क्वापि जातावजाताः
नालम्बन्ते कथमिव दयां निर्मलत्वोपपन्नाः ॥ **24** ॥ 84

नेदीयस्यामधिगतरसो दीर्घिकायां निकामं
संवेशेन श्रममपनयन् शर्वरीं यापयेथाः।
इत्थं निद्रासमयमुचितं वीक्ष्य नक्तञ्चरीणां
प्रत्यूषे त्वं प्रणयमधुरां श्रावयिष्यन् मदुक्तिम् ॥ **25** ॥ 85

शीतैरध्वश्रमविनयनैस्सेवितो गन्धवाहैः
सुप्तस्स्वैरं पुळिनशयने स्वन्तरे चन्द्रपादैः।
क्रीडागीतैः कमलमुकुळे लीयतां षट्पदानां
कार्याकाङ्क्षी कलयतु भवान् राजहंस प्रबोधम् ॥ **26** ॥ 86

तामारूढश्चलकिसलयां शिंशुपां स्वैकलक्ष्यो
मन्दीकुर्वन्मनसिजधनुर्घोषतीव्रं निनादम्।
मोहादीषन्मुषितमनसं बोधय प्रेयसीं मे
रम्यामादौ रघुजनकयोर्वर्णयन् वंशकीर्तिम् ॥ **27** ॥ 87

पत्युर्देवि प्रणयसचिवं विद्धि दीर्घायुषो मां
जीवातुं ते दधतमनघं तस्य सन्देशमन्तः।
शूराणां यश्शरदुपगमे वीरपत्नीवराणां
संमानार्हं समयमुचितं सूचयेत्कूजितैस्स्वैः ॥ **28** ॥ 88

मत्प्रस्तावप्रवणमथ सा मैथिली मानयेत्त्वां
म्लानं शोकाद्वदनकमलं किञ्चिदुन्नम्य भीरुः।

अन्तस्तोषादमृतलहरीलब्धसब्रह्मचर्यैः
अम्भोजानामुषसि मिषतामन्तरङ्गैरपाङ्गैः ॥ 29 ॥ 89

पश्यन्ती सा रघुपतिवधूस्त्वामशेषावदातं
प्रत्याश्वासादधिगतरुचिः प्राक्तनीवेन्दुलेखा।
मत्सन्देशे तदनु सुमुखी सावधाना भवित्री
किं न स्त्रीणां जनयति मुदं कान्तवार्ताऽऽगमोपि ॥ 30 ॥ 90

पश्चादेवं कथय भवतीभागधेयेन जीवन्
कल्याणीं त्वां कुशलमनघः कोसलेन्द्रोऽनुयुङ्क्ते।
येषु श्रेयो भवति नियतं तानि सर्वाणि सन्तः
लक्ष्म्या देव्यास्तव च भुवने लक्षणान्यामनन्ति ॥ 31 ॥ 91

यस्या यस्मिन् व्यवधिरभवद्भूषणालेपनादिः
नीतामेनां नियतिविभवादन्तरीपं दवीयः।
प्रत्यासीदन्निव नयनयोर्वर्त्मनि स्थापयित्वा
स त्वामेवं वदति कुशली देवि सख्या मुखेन ॥ 32 ॥ 92

वेलातीतप्रणयविवशं भावमासेदुषोर्नौ
भोगारम्भे क्षणमिव गता पूर्वमालिङ्गनाद्यैः।
सम्प्रत्येषा सुतनु शतशः कल्पना सङ्गमैस्तैः
चिन्तादीर्घैरपि शकलिता शर्वरी नापयाति ॥ 33 ॥ 93

उद्दामैस्ते कुचकलशयोरूष्मभिर्निर्जितेन
छिद्रं लब्ध्वा विरहसमये तत्क्षणादुन्नतेन।
कुन्दामोदैस्सुरभितदिशा गन्धवाहेन दैन्यं
सम्प्राप्तोऽहं सह सरसिजैस्त्वन्मुखाम्भोजमित्रैः ॥ 34 ॥ 94

माध्वीदिग्धैर्विरहिवनितास्वाद लुब्धैरमोघैः
आवृण्वन्तं कुसुमधनुषश्चित्रपुङ्खैर्दिगन्तान्।

सीतापार्श्वे न भवतु भवानित्यवोचद्रसन्तं
रामस्त्रासादनमितधनुर्मौळिना सन्नतेन ॥ **35** ॥ 95

पार्श्वे लोलैः परभृतकुलैर्मुक्तकोलाहलानां
मल्लीरेणुस्थगितवपुषां मन्दरं निर्गतानाम्।
भीतेनाहं भ्रमरपटली शृङ्खलासङ्कुलानां
मार्गे तिष्ठन्मलयमरुतां वारितो लक्ष्मणेन ॥ **36** ॥ 96

मन्दो वक्ष्ये किमिव जनकं किं नु योगीश्वरो मां
इत्येवं मे सुतनु मनसो वर्तयन्ति स्म खेदम्।
रक्ताशोके ज्वलति सविधे लाजवर्षाभिरामैः
पुष्पौघैस्त्वत्परिणयदशां व्यञ्जयन्तः करञ्जाः ॥ **37** ॥ 97

चेतो नैव त्यजति चपलाहेमकोणाभिघातात्
धीरोदात्तस्तनितजलदात्ताण्डवारम्भमिच्छन्।
वातोन्मुक्तैः कुटजकुसुमैर्वासिते शैलशृङ्गे
रक्षःपीडारहितदयिताश्लेषधन्यो मयूरः ॥ **38** ॥ 98

शैलव्यक्तप्रतिविलपितां सान्द्रतापानुविद्धां
तन्वानानां नयनसलिलैर्मातरं ते सबाष्पाम्।
पश्यन्तीनां प्रबलमदनोन्मादपर्याकुलं मां
प्रायो जातं किमपि रुदितं व्योम्नि कादम्बिनीनाम् ॥ **39** ॥ 99

देहस्पर्शे मलयपवने दृष्टिसंभेदमिन्दौ
धामैकत्वं जगति भुवि चाभिन्नपर्यङ्कयोगम्।
ताराचित्रे वियति विततिं श्रीवितानस्य पश्यन्
दूरीभूतां सुतनु विधिना त्वामहं निर्विशामि ॥ **40** ॥ 100

प्राप्तैस्सख्यं तव नयनयोः पद्मकोशैः प्रबुद्धैः
सन्नाहं नस्समयनियतं साधु सन्धुक्षयन्ती।

सेनायोग्यां सरणिमधुना दर्शयन्ती शुभाशा
सीते नूनं त्वरयति शरत्त्वत्समीपं निनीषुः ॥ **41** ॥ 101

तातादेशात्सपदि भरते न्यस्तराज्याभिषेकं
या मामेका वनमनुगता राजधानीं विहाय।
तामेव त्वामुचितशयनां बाहुमध्ये मदीये
दूरे कर्तुर्गुणवति मुहुर्दूयते जीवितं मे ॥ **42** ॥ 102

सेतुं बध्वा विपुलमचलैस्सायकैर्वा पयोधौ
कृत्वा लङ्कां स्रजमिव करे खेलतां वानराणाम्।
अल्पीयोभिस्सुमुखि दिवसैर्योधयन् यातुधानान्
कर्णे शीधुं तव रचयिता लक्ष्मणश्चापघोषैः ॥ **43** ॥ 103

रक्षोमौळिस्तबकलवनाद्वैरबन्धे विमुक्ते
गत्वा चोर्वीं गगनपदवीस्वैरिणा पुष्पकेण।
सिद्धारम्भौ सपदि भवतामाधिराज्याभिषेकात्
संप्राप्स्यावश्चिरविरहतस्सञ्चितान्देवि भोगान् ॥ **44** ॥ 104

चित्ते कुर्यात्तदपि भवती यज्जनस्थानयुद्धात्
संप्राप्तं मां दशमुखसमान् पारयित्वा खरादीन्।
शस्त्राघातं स्तनकलशयोरूष्मणा रोपयद्भिः
गाढाश्लेषैरपिहितवती गद्गदा हर्षबाष्पैः ॥ **45** ॥ 105

शच्याः क्लेशं क्वचन समये तादृशं चिन्तयित्वा
स्मृत्वा देवीमचलतनयां विप्रयुक्तां शिवेन।
रक्षात्मानं कथमपि शुभे जीवितालम्बनं मे
पत्युश्चन्द्राद्व्यसनमपि हि श्लाघनीयं वधूनाम् ॥ **46** ॥ 106

अप्येतत्ते मनसि निहितं साह्यमव्याजबन्धोः
प्रत्याख्यातुं प्रभवति न खल्वानृशंस्यं त्वदीयम्।

प्रागप्येवं परिणतगुणां नैषधे वीक्ष्य वार्ता
आर्तत्राणं व्रतमिति विदुर्हंस शुद्धात्मनां वः॥ **47**॥ 107

इत्थं हृद्यैर्जनकतनयां जीवयित्वा वचोभिः
सख्यं पुष्यन्दिनकरकुले दीप्यमानैर्नरेन्द्रैः।
स्वैरं लोकान् विचरनिखिलान् सौम्य लक्ष्म्येव विष्णुः
सर्वाकारैस्त्वदनुगुणया सेवितो राजहंस्या॥ **48**॥ 108

सन्दिश्यैवं सह कपिकुलैस्सेतुना लङ्घिताब्धिः
पङ्क्तिग्रीवे युधि विनिहते प्राप्य सीतां प्रतीतः।
राज्यं भूयस्स्वयमनुभवन् रक्षितं पादुकाभ्यां
रामश्श्रीमानतनुत निजां राजधानीं सनाथाम्॥ **49**॥ 109

विद्याशिल्पप्रगुणमतिना वेङ्कटेशेन क्लृप्तं
चिन्ताशाणोल्लिखितमसकृच्छ्रेयसां प्राप्तिहेतुम्।
सीताहंसव्यतिकरसखं राम सन्देशरत्नं
पश्यन्त्वन्तश्श्रवणमनघं चक्षुरुज्जीव्य सन्तः॥ **50**॥ 110

॥ हंससन्देशे द्वितीयाश्वासः समाप्तः॥

कवितार्किकसिंहाय कल्याणगुणशालिने।
श्रीमते वेङ्कटेशाय वेदान्तगुरवे नमः॥